

WYKORZYSTANIE FUNDUSZY UNII EUROPEJSKIEJ WSPIERAJĄCYCH INWESTYCJE W GOSPODARSTWACH ROLNYCH*

Wawrzyniec Czubak

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Abstrakt. Celem artykułu była analiza wykorzystania środków pomocowych z funduszy UE przeznaczonych na inwestycje w gospodarstwach rolnych. Materiałem analitycznym były wyniki wdrażania programów finansowania inwestycji z funduszy rolnych UE (przed- i poakcesyjnych) w Polsce. W kolejnych okresach programowania rosło wsparcie modernizacji technicznego wyposażenia gospodarstw. Nie zmienił się sposób wykorzystania wsparcia, ponieważ w każdym kolejnym programie dominowały inwestycje dotyczące przedsięwzięć związanych z wyposażeniem gospodarstw w maszyny, urządzenia i narzędzia do produkcji rolnej. Najwięcej środków trafiło do województw w środkowej części kraju (mazowieckiego, wielkopolskiego, lubelskiego, kujawsko-pomorskiego, podlaskiego i łódzkiego), umacniając konkurencyjność regionów o relatywnie dobrej strukturze agrarnej, w których rolnictwo jest uważane za dobrze rozwinięte.

Słowa kluczowe: Wspólna Polityka Rolna, inwestycje, fundusze UE dla rolnictwa

WSTĘP

Szczególne znaczenie rolnictwa w kształtowaniu sytuacji gospodarczej, społecznej i politycznej powojennej Europy zostało dostrzeżone w Traktatach Rzymskich powołujących do życia Europejską Wspólnotę Gospodarczą. Kwestia aprowizacji oraz dochodów i poziomu życia osób pracujących w rolnictwie zadecydowały o potrzebie ingerencji

* Badania przedstawione w artykule zostały zrealizowane w ramach projektu sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki (decyzja numer DEC-2011/01/B/HS4/00654).

państwa w sektorze rolnym. W pierwszych latach prowadzenia Wspólnej Polityki Rolnej w celu podnoszenia poziomu produkcji rolnej oraz poziomu dochodów uzyskiwanych przez rolników wykorzystywano przede wszystkim instrumenty typu rynkowego, zwłaszcza ceny instytucjonalne i subwencje produkcyjne. W niewielkim stopniu uwzględniano problematykę barier rozwojowych o charakterze strukturalnym, a „politykę strukturalną (wsparcie finansowe na modernizację gospodarstw) pozostawiono początkowo w gestii państw członkowskich” [Rowiński 2004]. Niemniej, zgodnie z postanowieniami Traktatów Rzymskich [Traktat... 2005, s. 47], zwiększeniu wydajności rolnictwa miało służyć m.in. wspieranie postępu technicznego. Znalazło to odzwierciedlenie w uzupełnieniu Wspólnej Polityki Rolnej o obszar polityki strukturalnej w rolnictwie, której wybrane instrumenty, jednak w dość ograniczonym zakresie, zaczęto wprowadzać na początku lat siedemdziesiątych, jako pokłosie planu Mansholta. Było to podejście uzasadnione, ponieważ jakość i struktura majątku trwałego gospodarstw rolnych określa możliwości produkcyjne oraz sprawność działalności operacyjnej. Uwarunkowania rynkowe i założenia polityki rolnej Wspólnot (zapewnienie rozsądnych cen w dostawach dla konsumentów) wymuszały obniżanie jednostkowych kosztów produkcji przy jednoczesnym wzroście jakości produktu. W rolnictwie sprostanie tym wyzwaniom jest możliwe jedynie dzięki zastosowaniu postępu technicznego, biologicznego i organizacyjnego, co wiąże się z przeprowadzaniem inwestycji. Podejmowanie i realizacja zamierzeń inwestycyjnych jest warunkiem odnawiania rzeczowych środków trwałych dla utrzymania zdolności realizacji bieżących procesów produkcyjnych oraz rozwoju podmiotu. Ich bezpośrednim efektem jest wzrost produkcji i dochodu, a celem wykonania jest zagwarantowanie zdolności produkcyjnych w długim czasie. Część inwestycji ma także cel i charakter dostosowawczy do obowiązujących przepisów prawa, dlatego w pewnym stopniu inwestycje są narzucane i obligatoryjne.

Wspieranie inwestycji rozwojowych i częściowe subwencjonowanie ponoszonych kosztów było (i nadal pozostaje) instrumentem wspomagania procesu przemian strukturalnych i podnoszenia sprawności ekonomicznej gospodarstw rolnych. W ten sposób stwarza się szanse implementacji postępu biologicznego, technicznego i organizacyjno-ekonomicznego, dzięki któremu następuje rozwój zdolności wytwórczych rolnictwa, wzrost produktywności roślin i zwierząt, poprawa efektywności gospodarowania, zmniejszenie obciążenia środowiska naturalnego skutkami produkcji rolnej. Rozbieżność pomiędzy strategiczną rolą rolnictwa a jego rynkową słabością rodzi potrzebę wsparcia procesów inwestycyjnych w rolnictwie. Uwzględnienie wsparcia konkurencyjności sektora rolnego w priorytetach WPR UE jest dowodem zrozumienia tych potrzeb na poziomie polityki wspólnotowej, a wykorzystanie funduszy w Polsce jest szansą restrukturyzacji gospodarstw, unowocześnienia produkcji rolniczej, absorpcji postępu technicznego w rolnictwie, dostosowania profilu, skali i jakości produkcji do potrzeb rynku, zminimalizowania niekorzystnego oddziaływania prowadzonej działalności na środowisko naturalne, dostosowania gospodarstw rolnych do wymogów WPR i poprawy jego konkurencyjności [SAPARD... 2004, Sektorowy Program Operacyjny... 2004, Program Rozwoju... 2011].

Już w programie przedakcesyjnym SAPARD przewidziano środki na inwestycje wspierające procesy modernizacyjne i różnicowanie działalności w gospodarstwach rolnych. Kontynuacją wsparcia była pomoc realizowana w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” (SPO ‘Rolny’), a także w obecnym okresie

programowania w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013). Celem artykułu jest ocena wykorzystania środków UE w ujęciu krajowym i regionalnym.

MATERIAŁ I METODA

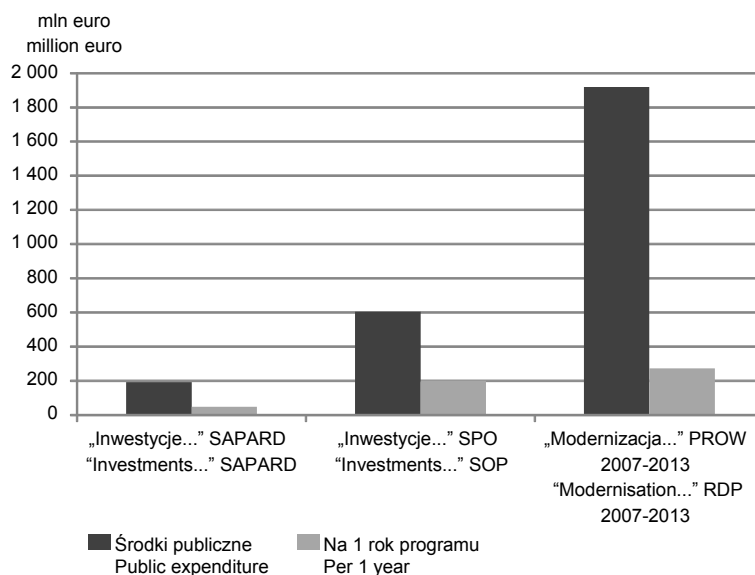
Istotnym elementem realizacji każdej polityki interwencji jest ocena jej implementacji i rezultatów. Materiałem analitycznym były dane ARiMR oraz MRiRW z wdrażania w latach 2002-2011 programów finansowania inwestycji z funduszy rolnych UE w Polsce, tj.: „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” oraz „Modernizacja w gospodarstwach rolnych”, w kolejnych programach SAPARD, SPO ‘Rolny’ i PROW 2007-2013. Cechą charakterystyczną wybranych działań jest to, że cel, przedmiot i sposób ich wdrażania był bardzo podobny, ponieważ była to kontynuacja wsparcia inwestycji w kolejnych okresach programowania. W niniejszym artykule dokonano analizy wdrażania programów wsparcia inwestycji z funduszy UE w Polsce na podstawie danych dotyczących liczby i kwot zrealizowanych projektów inwestycyjnych w poszczególnych województwach. Punktem odniesienia była liczba podmiotów i powierzchnia użytków rolnych w województwach. W analizie regionalnej dokonano grupowania województw według podobieństwa w wykorzystaniu środków pomocowych. Wyodrębnienia liczby jednorodnych regionów dokonano z zastosowaniem hierarchicznej aglomeracyjnej analizy skupień z użyciem metody Warda. Następnie zastosowano grupowanie metodą *k*-średnich, która jest najczęściej wykorzystywaną w praktyce taksonomicznej techniką grupowania [Stanisz 2007]. Do wydzielenia grup województw użyto pierwotnie sześciu cech prostych (zaprezentowanych w tabeli 2), jednak po dokonaniu eliminacji cech silnie skorelowanych, ostatecznie do grupowania posłużyły wskaźniki kwoty wsparcia inwestycji (łącznie dla wszystkich programów) w przeliczeniu na 1 ha UR (wsparcie technicznego uzbrojenia ziemi), na 1 pracującego w rolnictwie (wsparcie technicznego uzbrojenia pracy) oraz średnia wartość wsparcia przypadająca na 1 zawartą umowę o dofinansowanie inwestycji.

WYNIKI

Inwestycyjne programy pomocowe UE stanowiły instrument wsparcia o charakterze horyzontalnym, tj. pomoc była udzielana dla całego kraju na jednolitych zasadach. Wsparcie trafiało do beneficjentów na zasadzie refundacji części poniesionych kosztów kwalifikowanych, które rozliczano dopiero po zrealizowaniu części lub całości inwestycji. W ramach programu SAPARD wnioskodawca mógł otrzymać pomoc w maksymalnym wymiarze 170 tys. zł, a w SPO ‘Rolny’ i PROW 2007-2013 do 300 000 zł, co stanowiło zwrot części (w podstawowym wymiarze 50% w SAPARD i SPO ‘Rolny’ oraz 40% w PROW 2007-2013) kosztów kwalifikowanych zakupu, budowy lub remontu budynków do produkcji rolnej, zakupu maszyn, urządzeń lub narzędzi, zakupu zwierząt stada podstawowego bądź założenia sadów lub plantacji wieloletnich.

W całym okresie funkcjonowania przed- i poakcesyjnych funduszy rolnych na „Inwestycje...” i „Modernizację...” przeznaczono 2,7 mld euro z ponad 20 mld euro, jakie

trafiły do Polski. Udział funduszy inwestycyjnych stanowił 13,4% łącznego wsparcia. Mimo że w kolejnych okresach udział środków przeznaczonych na inwestycje w całkowitej wartości programu nieznacznie spadał (w SAPARD było to 15,3%, w okresie 2004-2006 (łącznie SPO ‘Rolny’ i PROW) – 12,9%, a w PROW 2007-2013 – 11,2%), to roczna alokacja funduszy przeznaczonych na inwestycje systematycznie rosła (rys. 1).

Rys. 1. Finansowanie działań inwestycyjnych w kolejnych programach wsparcia rolnictwa z funduszy UE

Źródło: SAPARD... [2004], Sektorowy Program Operacyjny... [2004], Program Rozwoju... [2011], Ocena ex-post... [2007].

Fig. 1. Financial aid for investment measures in successive EU programmes
Source: SAPARD... [2004], Sektorowy Program Operacyjny... [2004], Program Rozwoju... [2011], Ocena ex-post... [2007].

W programie SAPARD (zaplanowanym na lata 2000-2003) środki na „Inwestycje...” w przeliczeniu na jeden rok wynosiły 48 mln euro, w SPO ‘Rolny’ było to 201 mln euro, a w PROW 2007-2013 kwota przeznaczona na „Modernizację...” podzielona na 7 lat wynosiła 274 mln euro. Oznacza to, że w kolejnych okresach programowania funduszy UE rosło wsparcie modernizacji gospodarstw rolnych (w liczbach bezwzględnych oraz w przeliczeniu na jeden rok wdrażania programu). Te wyniki dowodzą dużego uznania dla potrzeby współfinansowania podnoszenia konkurencyjności gospodarstw rolnych przez modernizację ich technicznego zaplecza produkcyjnego.

Wsparcie projektów inwestycyjnych z funduszy UE było i nadal jest interwencją ukierunkowaną na określone przemiany struktur technicznego wyposażenia gospodarstw rolnych. Zakres rzeczowy projektów jest z góry precyzyjnie określony we wnioskach aplikacyjnych składanych przez beneficjentów. W programie SAPARD wykonane inwestycje dotyczyły głównie przedsięwzięć związanych z wyposażeniem gospodarstw w maszyny, urządzenia i narzędzia do produkcji rolnej. Na ich realizację wyko-

rzystano łącznie niemal 94% ogólnej kwoty działania „Inwestycje...”. Inwestycje z zakresu budowy, rozbudowy i modernizacji budynków objęły 4,7% ogólnej kwoty refundacji, a zaledwie 1% środków wykorzystano na zakup zwierząt stada podstawowego [Kania 2009]. Struktura efektów rzeczowych wynikała głównie ze sposobu wdrażania funduszy. Zasada przyznawania wsparcia z funduszy UE opiera się na prefinansowaniu wydatków, a więc po zaakceptowaniu projektu i podpisaniu umowy beneficjent najpierw wykonuje inwestycje, ponosząc wydatki ze środków własnych lub obcych, a dopiero po prawidłowym wykonaniu zadania składa wnioski o płatność. W związku z tym ubieganie się o środki i rozliczenie inwestycji polegającej na zakupie maszyn i urządzeń było dla rolników łatwiejsze i mniej ryzykowne (jeśli chodzi o niebezpieczeństwo popełnienia błędu formalnego) aniżeli przygotowanie projektu budowlanego, w przypadku którego wymagana była znacznie bardziej złożona dokumentacja [Wigier 2006, Poczta i Czuba 2007]. Podobne rezultaty przyniósł program SPO ‘Rolny’. Ponad 85% wszystkich złożonych wniosków i kwoty wsparcia z działania ‘Inwestycje...’ zostało przeznaczonych na wyposażenie podmiotów w sprzęt ruchomy, a na inwestycje związane z budynkami i budowlami wykorzystano około 10%. Taki sposób rozdysponowania środków pomocowych jest odzwierciedleniem najpilniejszych potrzeb inwestycyjnych w gospodarstwach rolnych. Nie oznacza to, że fundusze UE zostały niewłaściwie przeznaczone, jednak ograniczony będzie ich wpływ na najważniejsze wyzwanie, przed jakim stoi obecnie polski sektor rolny, którym jest potrzeba głębokiej przebudowy struktur agrarnych i produkcyjnych.

Zmiany struktur agrarnych i produkcyjnych polskiego rolnictwa mają wymiar regionalny. Potencjalny wpływ funduszy strukturalnych na rozwój gospodarstw rolnych w różnych regionach kraju zależy przede wszystkim od zainteresowania samych beneficjentów ofertą skierowaną w programach pomocowych. Oceny wykorzystania programów dokonano na podstawie zróżnicowania liczby i kwoty projektów zrealizowanych w ramach działań wsparcia inwestycji w gospodarstwach rolnych w kolejnych programach: SAPARD, SPO ‘Rolny’, PROW 2007-2013 (tab. 1 i 2).

W układzie ilościowym i kwotowym najwięcej wsparcia trafiło do centralnej części kraju. W dwóch województwach: mazowieckim i wielkopolskim zrealizowano 31% wszystkich wniosków na wartość bliską 1/3 krajowej kwoty działań „Inwestycje...” i „Modernizacja...”. Bez wątpienia jednym z głównych czynników regionalnego zróżnicowania była wielkość danego województwa i związana z tym ogólna liczba gospodarstw oraz areał użytków rolnych. Potwierdza to współczynnik korelacji między kwotą pomocy finansowej i powierzchnią użytków rolnych w województwach, wynoszący 0,94. Natomiast korelacja między liczbą zawartych umów a liczbą gospodarstw prowadzących działalność rolniczą była słabsza i wynosiła 0,59. Niezależnie od wspomnianej współzależności obserwuje się w Polsce koncentrację funduszy wspierających inwestycje (tab. 1). W układzie ilościowym i kwotowym najwięcej wsparcia trafiło do gospodarstw z środkowej Polski, tj. województw: mazowieckiego, wielkopolskiego, lubelskiego, kujawsko-pomorskiego, podlaskiego i łódzkiego, gdzie zrealizowano 68% wszystkich wniosków na wartość bliską 2/3 krajowej kwoty działań „Inwestycje...” i „Modernizacja...”. Cechą charakterystyczną jest fakt, że te proporcje miały charakter stały, począwszy od programu SAPARD przez kolejne okresy programowania. Jednocześnie w tych województwach zlokalizowanych było 50% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą i nieco ponad połowa użytków rolnych.

Tabela 1. Regionalne zróżnicowanie wykorzystania funduszy UE na wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych

Table 1. Regional differentiation of the use of EU funds supporting investments in agricultural holdings

Województwo Voivodeship	„Inwestycje...” SAPARD “Investments...” SAPARD		„Inwestycje...” SPO “Investments...” SOP		„Modernizacja...” PROW 2007-2013 “Modernisation...” RDP 2007-2013		Razem Total		Liczba gospodarstw prowadzących działalność rolniczą (tys.) Number of agricultural holdings	Po- wierzchnia użytków rolnych (tys. ha) Utilised agricultural area (thous. ha)
	liczba wniosków zrealizowa- nych number of applications	kwota pomocy finansowej (mln zł) amount of financial aid (million PLN)	liczba wniosków zrealizowa- nych number of applications	kwota pomocy finansowej (mln zł) amount of financial aid (million PLN)	liczba zawartych umów number of contracts	zrealizowa- ne płatności (mln zł) payments (million PLN)	liczba zawartych umów number of contracts	kwota pomocy finansowej (mln zł) amount of financial aid (million PLN)		
Dolnośląskie	262	10,7	756	105,7	1 385	179,2	2 403	295,6	84	960
Kujawsko- pomorskie	1 107	55,1	1 966	196,9	3 968	385,3	7 041	637,3	78	1 085
Lubelskie	1 448	61,2	2 998	233,9	5 584	343,2	10 030	638,3	234	1 409
Lubuskie	132	5,8	264	40,5	777	120,7	1 173	167,0	31	444
Łódzkie	879	41	2 338	187,4	3 168	230,5	6 385	458,9	144	1 001
Małopolskie	828	34,8	1 200	91,0	1 859	115,6	3 887	241,4	221	654
Mazowieckie	3 151	139	4 032	365,1	7 328	666,1	14 511	1 170,2	248	2 005
Opolskie	202	9,5	588	70,0	1 215	146,2	2 005	225,7	37	518
Podkarpackie	219	9,5	569	54,4	1 062	72,7	1 850	136,6	223	687
Podlaskie	444	25,2	2 020	206,1	3 983	492,4	6 447	723,7	92	1 060
Pomorskie	631	29,4	841	117,5	1 819	229,2	3 291	376,1	47	908
Śląskie	219	11	539	57,2	697	81,2	1 455	149,4	103	480
Świętokrzyskie	1 169	43,7	1 686	110,3	2 321	147,0	5 176	301,0	115	547
Warmińsko- mazurskie	359	18	805	122,6	2 299	298,4	3 463	439,0	52	1 040
Wielkopolskie	1 722	88,1	2 918	376,5	6 096	759,9	10 736	1 224,5	144	1 797
Zachodniopomorskie	155	6,4	559	83,3	1 113	191,0	1 827	280,7	38	937
Razem Total	12 927	588,5	24 079	2 418,5	44 674	4 458,5	81 680	7 465,5	1 891	15 534

Stan na 22.11.2011 roku.

Źródło: Polna [2008], Informacja... [2011], System Informacji Zarządczej ARiMR 2010, niepublikowane dane ARiMR.

As of 22.11.2011 year.

Source: Polna [2008], Informacja... [2011], System Informacji Zarządczej ARiMR 2010, unpublished data of ARiMR (Agency of Restructurisation and Modernisation of Agriculture).

Koncentracja funduszy pomocowych i ich regionalne zróżnicowanie zaznacza się także w odniesieniu wsparcia w stosunku do najważniejszych cech charakteryzujących rolnictwo w danym województwie (tab. 2).

Tabela 2. Zróżnicowanie liczby beneficjentów i kwoty wykorzystania wsparcia inwestycji w stosunku do podstawowych charakterystyk rolnictwa w województwach

Table 2. Differentiation of the number of beneficiaries and amount of investment support in relation to the basic characteristics of agriculture in voivodeships

Województwo Voivodeship	Relacja liczby zawartych umów w stosunku do liczby gospodarstw prowadzących działalność rolniczą Number of contracts in relation to the number of active farms	Kwota pomocy finansowej (zł) The amount of financial aid (PLN)				
		na 1 ha per 1 ha	na 1 umowę per 1 con- tracts	na 1 gospo- darstwo prowadzące działalność rolniczą per 1 active farm	na 1 pracu- jącego w rolnic- twie per 1 em- ployed person in agriculture	na 100 zł środków trwałych per 100 PLN of fixed assets
Dolnośląskie	2,9	305,5	123 022	3 519	3 562	3,9
Kujawsko-pomorskie	9,0	586,1	90 510	8 170	6 187	7,1
Lubelskie	4,3	450,6	63 635	2 728	2 100	5,7
Lubuskie	3,8	370,2	142 332	5 386	5 217	5,3
Łódzkie	4,4	456,8	71 864	3 186	2 607	4,7
Małopolskie	1,8	363,9	62 110	1 092	894	3,6
Mazowieckie	5,9	580,2	80 642	4 719	3 967	6,8
Opolskie	5,4	435,0	112 553	6 099	4 801	4,7
Podkarpackie	0,8	197,1	73 826	612	536	2,2
Podlaskie	7,0	676,2	112 257	7 867	5 836	8,8
Pomorskie	7,0	465,8	114 292	8 003	6 166	6,9
Śląskie	1,4	328,6	102 675	1 450	1 524	2,7
Świętokrzyskie	4,5	546,7	58 155	2 617	2 048	5,9
Warmińsko-mazurskie	6,7	415,8	126 765	8 442	6 859	5,8
Wielkopolskie	7,5	684,1	114 054	8 503	6 092	6,9
Zachodniopomorskie	4,8	293,9	153 658	7 388	6 684	4,3
Razem Total	4,3	481,6	91 399	3 948	3 243	5,6

Źródło: tabela 1; Raport... [2011].

Source: Table 1; Raport... [2011].

W całym kraju z funduszy wsparcia inwestycji skorzystało niewielu beneficjentów, ponieważ liczba zawartych umów w stosunku do liczby gospodarstw wynosiła 4,3%. Przeciętnie na 1 hektar UR przypadło około 480 zł, na jednego pracującego w rolnic-

twie około 3200 zł. Dofinansowanie w przeliczeniu na jedno gospodarstwo ogółem wyniosło około 4000 zł, a na jeden zrealizowany projekt nieco ponad 90 tys. zł. Przeciętna wartość projektu wynikała (częściowo) ze struktury obszarowej gospodarstw w danym województwie. Współczynnik korelacji pomiędzy przeciętną kwotą zawartej umowy na wsparcie inwestycji a średnią powierzchnią gospodarstw rolnych [Raport... 2010] wyniósł 0,80. Wskaźnik ten jest o tyle znaczący, że nawet mimo rozdrobnionej struktury agrarnej, w każdym województwie występuje pewien odsetek gospodarstw dużych, potencjalnych beneficjentów funduszy inwestycyjnych. Bardzo silna zależność (współczynnik korelacji 0,94) charakteryzowała wartość wsparcia z funduszy inwestycyjnych i wartość środków trwałych w gospodarstwach poszczególnych województw. Jest to związek, którego w planowaniu i realizacji funduszy pomocowych można się spodziewać. Jednak zważywszy na fakt, że najczęściej wsparcia w stosunku do wartości majątku trwałego trafiło do województw: podlaskiego, kujawsko-pomorskiego, pomorskiego, wielkopolskiego, mazowieckiego, tj. regionów o relatywnie dobrej strukturze agrarnej i produkcyjnej, to te regiony mają znacznie większą szansę osiągnięcia zakładanego efektu poprawy struktur i konkurencyjności.

Obserwowane regionalne zróżnicowanie potwierdzają wyniki analizy skupień dokonanej (po wyeliminowaniu cech silnie skorelowanych) na podstawie wyników wdrażania programów inwestycyjnych w przeliczeniu na 1 hektar UR, pracującego w rolnictwie oraz beneficjenta (tab. 3).

Pierwszą grupę gospodarstw, położonych w województwach północnej i zachodniej Polski, charakteryzuje największa, w stosunku do pozostałych skupień, średnia wartość zwrotu części kosztów inwestycji w przeliczeniu na jeden wniosek. Wynika to przede wszystkim ze struktury agrarnej, ponieważ średnia powierzchnia gospodarstw w tych województwach wyniosła 14,8 ha (dla gospodarstw skupienia nr 2 i 3 odpowiednio 10,9 ha i 4,0 ha) [Raport z wyników... 2011]. Gospodarstwa większe mają większe potrzeby inwestycyjne i aplikując o fundusze UE, realizowały przedsięwzięcia umożliwiające wykorzystanie maksymalnej kwoty wsparcia. Wyniki badań wskazują, że nawet maksymalna kwota oferowanej pomocy była dla części gospodarstw największych zbyt mała [Czubak i Chmielewski 2011].

Na szczególną uwagę zasługuje grupa druga (tab. 3), do której należą gospodarstwa zlokalizowane na terenie województw o stosunkowo dobrej strukturze agrarnej, wyższej intensywności i specjalizacji produkcji oraz wyższej od przeciętnej w kraju efektywności gospodarowania [Chmieliński 2006]. W czterech województwach zrealizowano połowę projektów, o łącznej wartości przekraczającej połowę środków, jakie były dostępne w całym kraju. Także odsetek beneficjentów w stosunku do ogólnej liczby gospodarstw rolnych był najwyższy (ze wszystkich wyodrębnionych grup), podobnie jak kwota pomocy finansowej w stosunku do liczby gospodarstw ogółem. Kwota wsparcia inwestycji przypadająca na jeden 1 ha UR, wynosząca 632 zł, była o 60% wyższa aniżeli w pozostałych grupach województw.

Ze względu na strukturę agrarną i produkcyjną w regionie południowo-wschodniej części kraju odsetek beneficjentów i kwoty wsparcia w przeliczeniu na czynniki produkcji były najmniejsze.

Tabela 3. Wyniki analizy skupień grupowania województw metodą *k*-średnich
 Table 3. Results of *k*-means cluster analysis for voivodeships grouping

Wyszczególnienie Specification	Grupa 1 Group 1	Grupa 2 Group 2	Grupa 3 Group 3
	dolnośląskie, lubuskie, opolskie, pomorskie, warmińsko- mazurskie, zachodniopomor- skie	kujawsko- pomorskie, mazowieckie, podlaskie, wielkopolskie	lubelskie, łódzkie, małopolskie, podkarpackie, śląskie, świętokrzyskie
Liczba zawartych umów (razem) Number of contracts (total)	14 162	38 735	28 783
Kwota pomocy finansowej (razem w mln zł) Amount of financial aid (total in million PLN)	1 784	3 756	1 926
Odsetek beneficjentów w liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą (średnio w grupie) Percentage of beneficiaries (average)	5,1	7,4	2,9
Kwota pomocy finansowej (średnio w grupie w zł) Amount of financial aid (average in PLN)			
na 1 ha per 1 ha	381	632	391
na 1 umowę per 1 beneficiary	128 770	99 366	72 044
na 1 pracującego w rolnictwie per 1 employed person in agriculture	5 548	5 521	1 618
na 1 gospodarstwo prowadzące działalność rolniczą per 1 active farm	6 473	7 315	1 948
na 100 zł środków trwałych per 100 PLN of fixed assets	5,2	7,4	4,1

Pogrubioną czcionką zaznaczono cechy użyte w grupowaniu.

Źródło: tabela 2.

Bold indicates factors used in clustering.

Source: Table 2.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Przez wspieranie inwestycji rozwojowych w polityce rolnej wspomaga się podnoszenie sprawności ekonomicznej gospodarstw rolnych i ich konkurencyjność. W Polsce w kolejnych okresach programowania funduszy UE dla rolnictwa (przed- i poakcesyjnych) rosło wsparcie modernizacji gospodarstw rolnych. Budżet działań inwestycyjnych był coraz większy, zarówno w wartościach bezwzględnych, jak też w przeliczeniu na jeden rok wdrażania programu (z 48 mln euro w programie SAPARD do 274 mln euro

w programie PROW 2007-2013). We wszystkich programach dominowały inwestycje dotyczące przedsięwzięć związanych z wyposażeniem gospodarstw w maszyny, urządzenia i narzędzia do produkcji rolnej. Ten kierunek wykorzystania środków pomocowych jest odzwierciedleniem najpilniejszych potrzeb inwestycyjnych w gospodarstwach rolnych. Tylko w pewnym wymiarze przyczyni się to do poprawy konkurencyjności tych gospodarstw, jednak ograniczony będzie ich wpływ na najważniejsze wyzwanie polskiego sektora rolnego, jakim jest przebudowa struktur agrarnych i produkcyjnych. Nie sposób oczekiwać diametralnych zmian w tym zakresie, skoro zakup ziemi – głównego czynnika produkcji i tym samym podstawy przemian agrarnych – nie mógł być finansowany z funduszy inwestycyjnych UE.

W ujęciu regionalnym uzyskane wyniki wskazują, że najwięcej środków trafiło do województw środkowej części kraju (w sześciu województwach zrealizowano 68% wszystkich wniosków na wartość bliską 2/3 krajowej kwoty wsparcia), o relatywnie dobrej strukturze agrarnej, w których rolnictwo jest uważane za dobrze rozwinięte. W ten sposób wsparcie modernizacji gospodarstw może się przyczynić do dalszego unowocześnienia gospodarstw i regionów o obecnie zarysowanej już przewadze konkurencyjnej.

LITERATURA

- Analiza struktury projektów i charakterystyki beneficjentów Działań 1.1, 1.5 i 2.4. Raport końcowy. 2007. MRiRW, IERiGŻ – PIB, Agrotec Sp. z o.o. [online] http://www.ewaluacja.gov.pl/Wyniki/Documents/rrit_033.pdf [dostęp: 3.03.2012].
- Analiza wyników realizacji poszczególnych działań Programu SAPARD w świetle celów Programu oraz wpływ zmian społeczno-ekonomicznych na realizację Programu w latach 2002-2006. 2007. PSDB, WYG International, IMC Consulting, Warszawa.
- Chmieliński P., 2006. Regionalne zróżnicowanie w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce a efektywność wykorzystania środków wsparcia Wspólnej Polityki Rolnej. Stud. Monogr. 138, IERiGŻ – PIB, Warszawa.
- Czubak W., Chmielewski B., 2011. Ocena wsparcia inwestycji w gospodarstwach rolnych z funduszy Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej. Zesz. Nauk. ISP UJ, Zarz. Publ. Kraków (w druku).
- Informacja o liczbie i kwotach złożonych wniosków o pomoc oraz kwotach zrealizowanych płatności w ramach SPO „Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich” dla kraju. 2011. System Informacji Zarządczej ARiMR. [online] http://www.arimr.gov.pl/uploads/media/-290610_SPO_rolny.pdf [dostęp: 10.12.2011].
- Kania J., 2009. Wkład programu SAPARD w rozwój gospodarstw rolnych w Polsce. Roczn. Nauk. SERiA 9, 5, 112-118.
- Ocena ex-post realizacji Programu SAPARD w Polsce w latach 2000-2006. Raport końcowy. 2007. IERiGŻ – PIB, Agrotec Sp. z o.o., Warszawa.
- Poczta W., Czubak W., 2007. Bariery pozyskiwania środków UE na cele inwestycyjne przez gospodarstwa rolne. W: Identyfikacja i ocena barier administracyjnych realizacji programów rozwoju obszarów wiejskich. IERiGŻ – PIB Program Wieloletni 2005-2009 nr 66, 40-77.
- Polna M., 2008. Inwestycje w gospodarstwach rolnych. W: Przedakcesyjny Program Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich SAPARD – studium przestrzenne. Red. R. Rudnicki. Biuletyn Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM, Seria Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna 2, 79-120. [online] <http://www.rr.amu.edu.pl/files/RR-02-4.pdf> [dostęp: 3.03.2012].

- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013). 2011. MRiRW, Warszawa.
- Raport z wyników – Powszechny Spis Rolny 2010. 2011. GUS, Warszawa.
- Rowiński J., 2004. Wspólna polityka rolna. W: Unia Europejska. Tom 1. Red. E. Kawecka-Wyryzkowska, E. Synowiec. Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa, 143-160.
- SAPARD. Program operacyjny dla Polski. 2004. MRiRW, Warszawa.
- Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” 2004-2006. 2004. MRiRW, Warszawa.
- Stanisz A., 2007. Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładach z medycyny. Tom 3. Analizy wielowymiarowe. StatSoft, Kraków.
- Środki trwałe w gospodarce narodowej w 2010 r. 2011. GUS, Warszawa.
- Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską. Tekst ujednolicony. 2005. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Departament Dokumentacji Europejskiej i Publikacji, Warszawa.
- Wigier M., 2006. Analiza przebiegu realizacji i skutków programów PROW (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich) i SOP (Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich”. IERiGŻ – PIB Program Wieloletni 2005-2009 nr 56. Warszawa.

USE OF EUROPEAN AGRICULTURAL FUND SUPPORTING INVESTMENTS IN AGRICULTURAL HOLDINGS IN POLAND

Summary. The aim of this paper was to analyse the use of EU funds for investment in agricultural holdings. The analysis was based on the results of the implementation of investment programs financed from EU agricultural funds (pre-and post-accession) in Poland. In subsequent programs the support for farms’ technological modernisation increased. In each program majority of the funds was spent on farming equipment: machinery and tools for agricultural production. Most of the funds went to the central voivodeships of the country. Because in this region agricultural structures are relatively good and agriculture is considered as better developed, the investment funds strengthen the competitiveness of these regions.

Key words: Common Agricultural Policy, investment, EU structural funds for agriculture

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 23.04.2012

Do cytowania – For citation: Czubak W., 2012. Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej wspierających inwestycje w gospodarstwach rolnych. J. Agribus. Rural Dev. 3(25), 57-67.